

Формування соціально-комунікативної активності підлітків у процесі вивчення ними англійської мови

Починаючи з другої половини ХХ сторіччя, освітні процеси характеризуються поворотом до комунікативного навчання: на зміну суб'єктивності прийшли дослідження інтерсуб'єктивності. Комунікація (лат. *communicativus*) — це спілкування, обмін думками, специфічна форма взаємодії людей у процесі їх пізнавальної діяльності. Спілкування між людьми — важливий і вихідний момент досліджень як філософів, психологів, педагогів, так і філологів.

Традиційний (класно-урочний) процес навчання у школі не повністю відповідає потребам формування здатності особистості до самовдосконалення, тому що він спрямований на засвоєння учнями наявних знань, а не на стимулювання активного пошуку нових. Так, ми вивчаємо англійську мову, перебуваючи у школі. А якщо англійську вивчати на базі української історії, українських традицій та сучасного суспільного життя шляхом залучення учнів, скажімо, до туристської діяльності?

Останнім часом у нашій країні поширюється науково-освітній туризм для дітей: ознайомлення з європейськими столицями, відпочинок в Болгарії, Румунії, Туреччині, гірськолижний спорт у Польщі, Чехії. До Великої Британії приїждять бажуючі вивчити англійську мову „на практиці” з багатьох країн світу. Ідеї Болонського процесу поширюються і на загальноосвітню школу. Звичайно, це передбачає подолання мовного бар'єра, витрату коштів.

Головною метою залучення учнів до науково-освітнього туризму є підвищити зацікавленість учнів у вивченні англійської мови і формування в підлітків соціально-комунікативної активності: максимально активізувати внутрішні ресурси учнів, встановити зв'язки з дітьми, зміцнювати взаєморозуміння між учнем і вчителем, створити і збагатити досвід емоційних переживань підлітків. Усі ці дії спрямовані на **особистісно-розвиваючий підхід** до учня, врахування його можливостей, здібностей, особливостей, сприйняття його індивідуальності, що дає змогу дитині саморозвиватися і самореалізуватися.

У процесі туристської діяльності підлітки взаємодіють на основі єдності бажань, позицій, а не вимушеного спілкування. Вони вчаться виявляти свій моральний та інтелектуально-вольовий потенціал.

На початок залучення до туристської діяльності в учнів середніх класів, де я викладаю, була низька мотивація до вивчення англійської мови. Причини цього

були в частій зміні викладачів, певний час предмет не викладався через відсутність фахівця, що призвело до невисокого рівня знань, падіння інтересу та небажання вивчати англійську мову; в учнів не була сформована „установка” на вивчення предмета „англійська мова”, а почуття страху, слабкості перед нерозумінням предмета блокувало розвиток особистості дитини.

Протягом трьох років нами вивчалася залежність соціально-комунікативної активності учнів базової школи (5-9 класи) від інноваційних методів навчання. Соціально-комунікативна активність особистості підлітка розглядається нами в єдності чотирьох її компонентів: емоційного, мотиваційно-сміслового, когнітивного і практичного. Ми ставили мету виявити мотиви виникнення почуття відповідальності, ініціативності, самостійності, творчості в учнівській діяльності; сформувати неадаптивні якості особистості дитини.

Для реалізації поставлених цілей здійснювалась відповідна робота: проводились спеціально організовані заняття з учнями, на яких використовувався проблемно-ситуативний метод, метод створення реальних ситуацій пізнавального і морального характеру; учні залучалися до туристської діяльності, яка сприяє формуванню й розвитку різних видів активності (класифікація видів активності запропонована професором, академіком АПН О.В.Киричуком), а саме — дозвоільно-ігрового, фізично-оздоровчого, художньо-образного, предметно-перетворювального, навчально-пізнавального, соціально-комунікативного, громадсько-корисного, національно-громадянського, духовно-катерсичного.

Використання згаданих методів стимулювало пізнавальну активність учнів у процесі вивчення англійської мови, у сфері моральних і світоглядних проблем, розвиток рефлексії, нормативно-цінного смислоутворення, внутрішнього діалогу та особистісної саморегуляції, які є основою формування і розвитку соціально-комунікативної активності особистості.

Мета залучення до науково-пізнавального туризму при вивченні англійської мови полягає в тому, щоб замість запам'ятовування окремих фактів, догм, викладених у підручниках, учень осмислював і засвоював закономірності людської діяльності, напрям розвитку суспільства, його історії, культури, опановував методи досліджень соціальних та природних явищ.

Ми, вчителі, ще тільки почали працювати над розвитком базових особистісних цінностей дитини. Структура образу „Я” дитини є переважно емоційно-чуттєвою. Дитина, торкаючись справжньої „чайки”, на якій плавали запорожці по Дніпру, спонтанно виявляє яскраві емоційні риси своєї особистості і, що дуже важливо, **позитивної спрямованості**. Те, що вивчалось на уроках англійської мови — „Запорізьке козацтво” (8 клас) — діти побачили вочевидь, під час поїздки до Запоріжжя й відвідування історико-культурного комплексу „Запорізька Січ”. Вони „спілкувалися” через віки.

У травні 2003 року в Києві проводився День Європи. На Хрещатику були представлені всі країни Європи. Молодь мала змогу спілкуватися один з одним, потоваришувати, обмінятися пам'ятними сувенірами, буклетами цього свята.

Учні 8-9 класів нашої школи взяли участь у проведенні Дня Європи. І життя показало й довело моїм вихованцям потребу у вивченні англійської мови: посередником у спілкуванні з їхніми ровесниками з Чехії, Данії, Франції виступила англійська мова. Навіть із старенькими бабусями і дідусями — ветеранами війни з Німеччини, зустріч з якими відбулася в Річковому порту м.Києва, розмовляли англійською.

Наведемо приклад створення реальних ситуацій пізнавального плану — проведення уроку в 6 класі в ресторані „Шелтер” (тема „Етикет. Поведінка в ресторані. Їжа”). На початку вивчення теми я оголосила учням, що заключний урок ми будемо проводити в ресторані, кожний учень буде оцінений двома оцінками: за знання етикету та англійської. На моє запитання: „Хто з вас був у ресторані?” ствердживальну відповідь дала тільки одна дівчинка.

До проведення таких уроків ми намагаємось залучати батьків, тому що передбачаються певні фінансові витрати і велика організаційна робота. Батки склали меню з 10 страв на кожну дитину вартістю у 5 гривень: український борщ з пампушками, хліб, вода, вершкове масло, одне варене яйце, червона ікра, французькі тістечка, спагетті з сосискою в соусі, сік, одне яблуко, чай з лимоном, салат з маринованої капусти.

Чому стільки страв? Учні повинні були показати на практиці свої знання та вміння з етикету, знати, в якій послідовності і як їсти запропоновані страви, користуватися столовими наборами.

„Господинею” ресторану та „офіціантами” були теж учні, які мали кращі досягнення у вивченні англійської мови і виступали (за домовленістю з учителем і дітьми) арбітрами-спостерігачами.

Ми уявили себе українськими школярями-туристами, які приїхали до італійських друзів в Італію. Італійська мова у школі не вивчається, тому на допомогу нам придуть знання англійської. До проведення уроку в ресторані учні навчилися писати неформальні листи друзям з листування (вибрали Італію, тому що люблять спагетті). Ознайомилися з країною, італійською кухнею, вивчили лексику з теми „Їжа. Поведінка в ресторані”. На уроках етики, яку я викладала в 6 класі, вивчили теми „Етикет в гостях”, „Столовий етикет”, „Поведінка в ресторані”.

Учні показали належні знання як етикету, так і англійської мови. Вони повинні були зі школи, після уроків, прийти до ресторану, роздягнутися, зайти до залу, зайняти місця, пообідати, спілкуючись лише англійською, і залишити ресторан.

Завжди на початку навчального року, ознайомлюючи учнів з програмою нового навчального року, гортаючи сторінки нового підручника, котрий діти будуть опановувати протягом року, ми складаємо план з науково-пізнавального туризму, тому що навчально-пізнавальна активність є одним із видів соціально-комунікативної активності особистості підлітка.

Нами було заплановано і проведено турпоходи за темами „Історичні пам'ятки Києва” (5,6,7 класи), „Музей однієї вулиці — „Андріївський узвіз”, „Музичні сторінки України” з відвідуванням вистави в Національній опері України — балету „Білосніжка та семеро гномів” (5,6 класи), Музей Т.Г.Шевченка (м.Київ), Історичний музей (м.Київ), Музей українського народного побуту та архітектури в с.Пирогово (5,6,7,8 класи), мандрівка на пароплаві по Дніпру до Шевченківської гори в Каневі (6,8, 9 класи).

На руїнах Десятинної церкви, біля 400-річної липи, в дитячій уяві постала трагедія захисників Києва, які всі загинули від монголо-татарської навали. А липа, мовчазний свідок тих подій, стоїть, вкрита сніжним хутром, щоб навесні розпустити листя, а влітку зацвісти і шелестіти з вітром про далеке минуле.

У шкільній газеті учень 5 класу Стасик П. писав: „Нарешті наша мрія здійснилася. В Пироговому ми одноміттево опинилися і на Київщині, і на Чернігівщині, і на Полтавщині, бо тут виставлені зразки будинків XVI — XIX ст. Біля кожної хатини нас гостинно зустрічала господиня.

Ми побачили вітряки, млини, клуню, криницю з журавлем, тин, перелаз. А ще нам запам'ятався будинок дядька Тараса

і стара школа. Справило на нас враження у школі відро з різками, яке стояло біля дверей у снігах. Це була „наука для непутящих”. Вклонилися ми й оновленій іконі Божої Матері”.

У рамках шкільної програми з англійської мови ми вивчаємо теми „Великдень”, „Вербна неділя”, „Різдво”, (святкування православного і католицького Різдва). Релігії вважаються найдорогоціннішим здобутком людства. Вони містять у собі неочінуваний досвід і глибинну мудрість багатьох поколінь. Глибинна суть релігії пов'язана з духовним життям людини, вічним його бажанням максимального розкриття свого внутрішнього потенціалу. Те, чим відрізняється християнська духовність, наприклад, від ісламської, а українська духовність від американської чи німецької, — стає предметом науково-пізнавальної активності учнів. Тому релігійний туризм займає чинне місце в туристичній діяльності школярів.

Як результат, протягом останніх років мої учні стають учасниками Міжнародного конкурсу з англійської мови в м.Ногінську (Московська область). Це єдиний і досить престижний в СНД конкурс для дітей 10-12 років, повноправним учасником і партнером якого стала англійська сторона, а творчий проект цього конкурсу отримав підтримку Її Величності королеви Єлизавети. Конкурс широко висвітлюють світові ЗМІ.

Про те, що конкурс авторитетний, говорить і склад журі: заслужений діяч культури, народний артист Росії, член англійського клубу Святослав Белза, народні артисти Росії Наталія Селезньова і Борис Стосков, заслужена артистка Росії Віра Глаголева, директор Британської Ради в Росії Ентоні Ендрю, директор Британської школи в Москві Вайн Білінгтон.

Особливість конкурсу в тому, що крім традиційних письмового та усного тестування, які проходять учасники, їм необхідно взяти участь і в творчому конкурсі, тобто показати свої вміння співати, танцювати, розігрувати різні діалоги, сценки, грати на музичних інструментах.

На IX Міжнародному дитячому конкурсі з англійської мови Україну представляли 6 учнів. Відрадно, що поряд з конкурсантами з Білої Церкви та Узина було і троє васильківців, а саме — учні ЗОШ № 4 м. Василькова Стасик Петько, Оля Крук і Богдан Козачок, тобто мої вихованці.

Ці діти вперше брали участь в такому конкурсі, тому дуже серйозно готувалися до тестування з аудіювання, з практики англійської мови (все це проводиться, приймається й оцінюється лише британською стороною). І, як результат, усі конкурсанти-васильківці показали глибокі знання у трьох турах, що було відзначено журі.

Творчий конкурс для моїх учнів став не тільки важливим випробуванням, але й святковим шоу, яке також високо оцінили і журі, і глядачі. І Богдан, і Стасик, і Оля, ввійшовши в образи Жабки, Зайчика і Лисички, прекасно розкрили в малюнку тему з конкурсу „У світі тварин”, який виконали під керівництвом викладачів міської дитячої школи мистецтв Л.В.Кремінської та члена Спілки художників України В.С.Кравченка. Прикрасою конкурсу стали танці „Зайка моя!” і „Гопак”, постановниками та балетмейстерами-репетиторами яких були хореографи міського центру дитячої та юнацької творчості Є.Ю.Монарх і В.М.Ломакіна. Гідно було представлено й місто Васильків, якому більше 1000 років (фонограма пісні англійською мовою „Мій Васильків” — автори слів і музики Олег Горбач та Віктор Лук'янчук).

На всіх етапах конкурсу, об'єднаних в єдиний сценарій, діти показали глибокі знання англійської мови і розкрили свої творчі здібності, свій талант, за що отримали Диплом II ступеня IX Міжнародного дитячого конкурсу „GOOD LUCK!” та слова подяки директора Міжнародного Центру творчої ініціативи в Росії Тетяни Гребенщиковой: „Спасибі, Васильків!”

Конкурс „GOOD LUCK!” став для дітей не лише своєрідним екзаменом, який вдалося добре скласти, але й подарував приємні знайомства, незабутні враження. Конкурсанти здійснили екскурсії по Москві та Ногінську.

Кремль, Оружейна палата, краєзнавчий музей, будиночок О.С.Пушкіна, туристський маршрут по Золотому кільцю з відвідуванням Сергієво-Троїцької лаври, де знаходяться мощі преподобного Сергія Радонежського і яким ми вклонилися, — все це було дуже цікаво, повчально і незабутньо.

Згідно умов конкурсу цього року до участі запрошуються учні п'ятих-шостих класів. Наш увесь шостий клас готується до конкурсу. Я, як учитель, вже визначилась з кандидатами, але діти цього не знають, кожна дитина має свій шанс потрапити до Москви.

Результати нашої роботи показали, що залучення підлітків до участі в туристичній діяльності у процесі вивчення англійської мови позитивно вплинуло на їх ставлення до вивчення англійської мови: покращилась підготовка до уроків, вирівняв рівень навчальних досягнень школярів з предмета; учні почали більше працювати самостійно, використовуючи додаткову літературу, виявляти зацікавленість, відповідальність у процесі підготовки до уроків, соціально-комунікативну активність.

Л.В.Петько (Васильків)